

R. M. Mon'ko

**Окремі аспекти професійної
підготовки вчителя трудового
навчання в Україні**

Problemy Profesjologii nr 1, 211-218

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Р. М. Монько

УДК 378.1

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація

В статті розкрито сутність професійно-педагогічної підготовки. Охарактеризовано процес здійснення трудового виховання та підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Підкреслено важливість правильної організації проєктно-технологічної діяльності майбутнім вчителем.

NIEKTÓRE ASPEKTY PRZYGOTOWANIA NAUCZYCIELI NAUCZANIA ZAWODOWEGO NA UKRAINIE

Streszczenie

W artykule przedstawiono istotę przygotowania zawodowo-pedagogicznego. Scharakteryzowano proces realizacji edukacji ustawicznej i przygotowania przyszłego nauczyciela do pracy i działalności pedagogicznej oraz badawczej. Zaznaczono doniosłość prawidłowej organizacji projektowo-technologicznej działalności przyszłego nauczyciela.

CERTAIN ASPECTS OF THE PREPARATION OF TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION ON UKRAINE

Summary

The article shows the essence of vocational and educational training. The process of realization of continuing education and the preparation of future teacher to work and pedagogical and research work. The importance of proper organization of design and technological activity of future teacher is emphasized.

Keywords: labor training, labor education, professional training, design and technological activity, research activity.

В сучасних умовах існування суспільства, коли інформатизація та технологізація пронизує усі сфери життєдіяльності, природньо підвищуються вимоги до фахової підготовки майбутніх учителів, зокрема учителів трудового навчання. Адже саме на них покладається важливе завдання – формування в учнів технічних понять, практичних умінь і навичок, трудове виховання, політехнічна освіта, профорієнтація, формування творчого ставлення до праці, поєднання навчання з продуктивною працею тощо.

Державна політика у галузі професійної підготовки спеціалістів, їх навчання та виховання визначена в Конституції України, Законі України «Про освіту», «Про вищу

освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність». Концептуальні ідеї та погляди на стратегію і основні напрями розвитку освіти представлені у Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) та інших документах.

Проблема фахової підготовки вчителів трудового навчання завжди перебувала на порядку денному науковців. Зокрема, питання трудового і професійного навчання розкриті в працях А. В. Вихруща, В. М. Мадзігона, В. К. Сидоренка, Г. В. Терещука, Д. О. Тхоржевського та ін.

Поряд з тим, проблема професійної підготовки вчителів трудового навчання ще остаточно не розв'язана. Вона залишається актуальною як для педагогічної теорії, так і для практики.

Метою статті є розкриття окремих аспектів професійної підготовки вчителя трудового навчання в Україні.

Професійно-педагогічну підготовку в дослідженнях науковці розглядають як підсистему професійної підготовки вчителя, визначаючи її як: сукупність спеціальних знань, умінь та навичок, які дозволяють виконувати роботу в певній галузі діяльності [6]; цілісну динамічну освіту, яка складається із взаємопов'язаних компонентів: мети, навчання, змісту освіти, мотивів навчання, діяльності викладача та діяльності студентів, технології і результату навчання. А. Ліненко характеризує готовність через особливий психологічний стан, який характеризує вибіркову, прогнозуючу активність особистості на стадії її підготовки до певної діяльності [3].

Своєрідність педагогічної діяльності вчителя трудового навчання робить неприпустимим наявність в нього лише вузькоспеціалізованої компетентності, професіоналізм учителя визначається сполученням усіх видів професійної компетентності. Основою професіоналізму й професійної компетентності вчителя вважають, насамперед, педагогічну вмілість, яка передбачає володіння педагогічними вміннями й навичками, педагогічною майстерністю, які забезпечують грамотну та педагогічно доцільну організацію навчального процесу. Крім того, специфіка педагогічної діяльності вимагає від учителя володіння системою загальнокультурних, спеціальних і психолого-педагогічних знань. Ефективна педагогічна взаємодія, установлення міжособистісних взаємин з учнями можливі тільки при наявності у вчителя широкого кругозору, загальної ерудиції, знань з різноманітних галузей соціальної, культурної, наукової, технічної інформації, на основі якої й формується творча, духовно багата особистість [5]. Учителю також необхідні знання сутності

процесу навчання, його закономірностей і принципів, особливостей і структури навчальної діяльності учнів, способів її організації, способів проектування навчального процесу та відбору змісту навчання, адекватних моделей, форм, методів і засобів навчання, основ процесу виховання учнів і способів організації виховного процесу в школі, сучасних педагогічних технологій, способів діагностики й аналізу результатів своєї педагогічної діяльності. Окремо необхідно виділити знання вчителя із загальної та вікової психології. Він повинен володіти психолого-педагогічними основами спілкування.

Майбутній учитель трудового навчання ще в рамках перебування у вищому навчальному закладі повинен навчитися організовувати проектно-технологічну діяльність учнів різних вікових категорій, яка лежить в основі сучасного уроку. У зв'язку з цим розглянемо основні ознаки або вимоги, які висуває проектна технологія до уроку трудового навчання [4]:

- Планування результатів.

- Наявність у творчому розумінні техніко-технологічної проблеми або завдання, що потребує творчого пошуку для її розв'язання (наприклад розробка або вдосконалення інструменту, пристроїв, чи будь-якого іншого об'єкту технологічної діяльності).

- Наявність у структурі уроку мотивації та очікуваних результатів навчальної та практичної діяльності учнів. Слід відзначити, що учитель має формулювати і оголошувати очікуваний результат не для себе, а для учнів.

- Вирішення проблеми або завдання має відбуватися за певною структурою. Так, змістова частина проекту повинна мати чотири етапи: організаційно-підготовчий, конструкторський, технологічний, заключний. На першому етапі (організаційно-підготовчий) учні обирають проблему, над якою будуть працювати. На другому (конструкторський) обмірковують рішення проблеми, розробляють ескіз, креслення, добирають матеріал та інструмент для роботи. На третьому (технологічний) етапі учні реалізують творчий проект. Відповідно до цього виконуються технологічні операції, передбачені технологічним процесом виготовлення або удосконалення певного об'єкту праці. На заключному етапі відбувається коригування виконаного виробу порівняно із запланованим. Оформлення та захист проекту.

- Самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів. Тут слід відзначити, що така діяльність має бути інтерактивною. Так, на уроці трудового навчання, учитель має стежити за тим, щоб робота над виробом починалась з аналізу

різних можливих варіантів форми чи конструкції. Учні не лише вибирають, а й обгрунтовують свій вибір. Саме тут учитель повинен спрямовувати роботу учнівського колективу на інтерактивне обговорення.

- Використання учнями творчих методів розв'язування винахідницьких або проблемних задач (наприклад: методу фантазування, зразків, фокальних об'єктів тощо).

- Наявність рефлексії тобто усвідомлення учнями здобутих знань та умінь на уроці.

Результативність впровадження в освітній процес проектної технології навчання значною мірою визначається певними організаційно-методичними умовами. Адже особливістю проектно-технологічної діяльності є те, що учень повинен виявити та вивчити проблему, зібрати і проаналізувати необхідну інформацію, розробити ескіз власного виробу, виготовити його і привселюдно захистити свій проект, тобто організувати свою практичну діяльність у всій проектно-технологічній послідовності – пройти всі етапи: від ідеї до її втілення та реалізації в моделі, виробі.

Здійснений аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури, вивчення досвіду вчителів-практиків та власний педагогічний досвід дав нам можливість дійти до висновку, що успішним процес проектно-технологічної діяльності буде, якщо враховуватимуться наступні організаційно-методичні умови [4]:

- забезпечуватиметься відповідна теоретична, практична і методична підготовка вчителя трудового навчання до організації проектно-технологічної діяльності;

- здійснюватиметься перспективне і поточне планування проектно-технологічної діяльності;

- учні оволодіють основними етапами проектно-технологічної діяльності;

- створюватиметься банк ідей та інформації про об'єкти проектування;

- кожному учневі буде забезпечений вільний вибір об'єктів проектування та режим технологічної діяльності;

- вчитель постійно стимулюватиме проектно-технологічну діяльність учнів;

- буде постійно здійснюватися нормування часу на виготовлення об'єктів проектування;

- вчитель реалізовуватиме особистісно-орієнтований підхід на уроках трудового навчання під час виконання творчих проектів;

- забезпечуватиметься розвиток творчого потенціалу учнів під час виконання проектів;

- органічно поєднуюватиметься урочна та позаурочна навчально-трудова діяльність учнів з проектування і виготовлення виробів;
- органічно поєднуюватиметься індивідуальна, парна та групова форми виконання творчих проектів;
- здійснюватиметься формування в учнів навичок самостійної діяльності.

Окреме місце у змісті підготовки майбутніх вчителів трудового навчання посідає трудове виховання. Стержневими елементами трудового виховання є предмети методичного циклу. Слід зазначити, що взагалі становлення професійної майстерності майбутнього вчителя відбувається за умови поетапного розвитку змістового і процесуального компонентів. Отже, провідною метою першого етапу підготовки студентів має бути ознайомлення, орієнтація в завданнях, змісті, формах і методах трудового виховання учнів, вимогах до їх трудового становлення; другого – формування творчо-репродуктивного рівня знань, умінь, навичок, необхідних для трудового виховання школярів; третього – вдосконалення професійно необхідних якостей студентів [1].

Високі показники досягнення професійно-педагогічної готовності майбутніх вчителів до виховання учнів можливі за умов [1]:

- усвідомлення соціально-педагогічної значущості трудового становлення підростаючого покоління;
- забезпечення творчого ставлення професорсько-викладацького складу до підготовки студентів;
- актуалізації знань студентів з трудового виховання у процесі лекційних і практичних занять;
- педагогічної практики, в процесі якої відбуватиметься зближення методів навчання з методами майбутньої професійно-педагогічної діяльності;
- забезпеченням підвищення пізнавальної активності і творчого педагогічного мислення студентів, їх самостійності;
- єдності виховних впливів на формування готовності майбутніх вчителів з боку школи, вищих навчальних закладів (ВНЗ), громадських організацій.

Важливим аспектом професійної педагогічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання є готовність їх до педагогічної дослідницької діяльності, в основу якої закладено сукупність методологічних підходів, котрі одночасно виступають як у своїй ситуативній єдності, взаємодії, так і самостійно.

Процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності в часовому вимірі триває безперервно та реалізується поетапно. Взаємодія етапів та блоків має мобільний характер, забезпечує необхідність поступового формування у студентів дослідницьких умінь та навичок, за рахунок «покрокового» нарощування складності з доведенням на прикінцевому етапі повної концентрації всіх елементів структури моделі науково-дослідницької діяльності [2].

Під підготовкою майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності слід розуміти системний специфічний процес як підсистему загального педагогічного процесу у ВНЗ, змістом якого є синтез навчання, виховання, розвитку студентів, їх підготовки до проведення цієї діяльності, опанування її змістом, що забезпечує готовність до проведення цього виду діяльності та представляє собою специфічний цілісний відносно самостійний педагогічний процес, який водночас є педагогічною системою [2].

У своєму дослідженні Є. В. Кулик сформулював основні концептуальні положення, які, закладені в основу професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, а саме: переміщення акцентів у трудовій підготовці учнівської молоді від фактично ремісничо-тренувального навчання до формування та розвитку творчої ініціативи, інтелектуального наповнення всього змісту трудового навчання, створення реальних умов для реалізації індивідуальних можливостей особистості кожного учня, системної самостійної роботи студентів щодо оволодіння сучасними науковими знаннями; формування особистості вчителя, який був би конкурентноспроможним на європейському ринку праці; системність заходів підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації та проведення педагогічної дослідницької діяльності; удосконалення навчально-виховного процесу на принципах науковості, історизму; реалізація педагогічної системи шляхом упровадження неперервних заходів науково-методичного забезпечення, враховуючи пізнавальні можливості та інтереси студентів на різних етапах підготовки [2].

Аналіз діяльності багатьох вчителів трудового навчання свідчить про те, що вони не завжди правильно уявляють собі завдання трудового навчання, як предмету, вважають, що достатньо навчити учнів трудового вміння, передбаченого навчальною програмою, – і завдання виконано. Це не зовсім так. Безумовно, програму потрібно виконувати, але формування трудових умінь і навичок не є самоціллю, а засобом, за

допомогою якого виконується ряд загальношкільних завдань, спрямованих на розвиток особистості учнів, підготовку їх до життя, праці. До таких загальношкільних завдань належить трудове виховання, політехнічна освіта, профорієнтація, формування творчого ставлення до праці, поєднання навчання з продуктивною працею. Саме тут керівна роль педагога полягає у продуманій і спланованій підготовці до самостійної роботи школярів. Учитель визначає зміст техніко-технологічних відомостей та підбирає методичний інструментарій передавання їх учням. Він відбирає об'єкт праці з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, їхнього досвіду, фізичного розвитку та інших чинників. Учитель планує хід заняття, чітко визначаючи місце кожного конструктивного елемента для досягнення дидактичних цілей. Йому належить правильно організувати учнів до роботи, що допоможе згуртувати дитячий виробничий колектив та сприятиме налагодженню справжніх ділових і товариських стосунків.

Пріоритетною рисою сучасного вчителя трудового навчання має бути висока фахова кваліфікація. Вона закладена в основу кваліфікаційної характеристики, в якій зазначено, що повинен знати та вміти вчитель. Ґрунтовні та міцні знання спеціаліста з основ матеріалознавства, машинознавства, сучасного виробництва зможуть задовільнити цікавість кожного учня. Вчитель також повинен володіти навиками обробки найпоширеніших матеріалів. Це і є основою справжнього та надійного авторитету педагога.

Кваліфікований спеціаліст повинен мати добротну психолого-педагогічну підготовку. Учителеві трудового навчання необхідно добре засвоїти основні положення дидактики, психічні закономірності розвитку особистості, на яких ґрунтується навчальний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитренко П. В. Підготовка вчителів трудового навчання у вищих педагогічних навчальних закладах / П. В. Дмитренко // Український соціум. – 2004. – № 3 (5). – С. 102–107.
2. Кулик Є. В. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Є. В. Кулик. – Тернопіль, 2006. – 34 с.
3. Ліненко А. Ф. Готовність – як передумова творчої педагогічної діяльності / А. Ф. Ліненко // Формування творчої особистості вчителя для оновлюваної національної школи: в 2 ч. – Умань: УДП, 1993. – Ч. 1. – С. 104–105.

4. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика: Монографія / За заг.ред. О.М.Коберника. – К.: Науковий світ, 2003.–162 с.
5. Соловей В. В. Сутність технологічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання / В. В. Соловей // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. - К.-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – Вип. 19.–С. 480–485.
6. Троцько Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки», 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. В. Троцько. – К.: Інститут ПППО, 1997.–54 с.

Recenzent: Jan Janiga

Konsultacja językowa: Piotr Gawłowicz